

Krigsbarnen sparar sin namnlapp

■ — Det måste ha varit ett djävulskt beslut.

Lillemor Lagnebro har nyligen doktorerat på de finländska krigsbarnens upplevelser och på de psykologiska effekterna av att ha varit krigsbarn, i vuxen ålder. Citatet ovan gäller dem som tvingades ta beslutet att skicka iväg barnen, nämligen mammorna.

70 000 barn, med namnlapp om halsen, skickades under krigsåren iväg från ett fattigt Finland till ett rikt Sverige. Kvar på perrongen eller kajen stod gråtande mammor, i det nya landet väntade nya hem, ett nytt språk och en ny kultur.

Många har sparat sin namnlapp men förträngt de svåra minnena från avskedet, resan och konfrontationen med det nya landet.

• Se sidan 3

□ *Lillemor Lagnebro har doktorerat på de finska krigsbarnens upplevelser och på de psykologiska effekterna i vuxen ålder.*

Separationsångest och skuld blev krigsbarnens trauma för livet

Evy Nickström

□ Lillemor Lagnebro har doktorerat på världens största barnflyttning, nämligen transporten av 70 000 krigsbarn från Finland till Sverige. På tisdagen promenerade Lillemor Lagnebro och barnbarnet Ida omkring i Helsingfors.

Arkivbild /Pressfoto

□ 70 000 finländska krigsbarn skeppades under andra världskriget från Finland till Sverige. Det svåra avskedet från mamma har gett många av dem separationsångest för livet.

En del blev hjon i främmande land. Andra betraktades som en älskad dotter. Gemensamt för dem båda är känslorna av separationsångest, skuld och rotlöshet som följt dem genom hela livet.

■ 70 000 barn med namnlapp om halsen transporterades under andra världskriget från ett Finland i krig till ett Sverige där det fanns mat på borden. Operationen är världens största barnflyttning genom tiderna men märkvärdigt litet har ändå skrivits och sagts om hur det egentligen var. Och om vilka följderna för barnen, när de väl nått vuxen ålder, blev.

Sverige ville visa sin goda vilja och hjälpa de mest utsatta. Men för barnen blev upprottet från mamma, hemmet och syskonen samt konfrontationen med ett nytt språk och en ny kultur en smärtsam upplevelse. Spåren sitter naturligtvis kvar hela livet.

— Många tragedier utspelades, bekräftar Lillemor Lagnebro som för en månad sedan doktorerade på de finländska krigsbarnens öde i Sverige.

Doktorsavhandlingen lades fram vid Umeå universitet.

Lillemor Lagnebro har djupintervjuat 65 krigsbarn som stannat kvar i Sverige. Mötet med traumatiska händelser i det förlutna var svårt för dem alla.

— Många hade aldrig berättat för sin man eller hustru om vad de hade varit med om. De har varit tysta i alla dessa år men när jag kom var det som att trycka på en knapp. De fick ur sig allt och kunde vittna om den ångest de en gång hade känt.

— Skuld-känslor är ett gemensamt drag. Barnen förstod aldrig varför de skickades iväg hemifrån utan trodde att de hade gjort något illa och att det här var straffet.

Mammornas svåra beslut

Oftast var det de finländska mammorna som tvingades ta det svåra beslutet att skicka iväg barnen — papporna var ju ute i kriget. Mammor stretade naturligtvis emot men myndigheterna tryckte på.

— 1943—44 delade de ut flygblad där det frågades om den mamma, som inte ville skicka iväg sina barn till ett land som hade mat, faktiskt tyckte att hon var en god mor.

— Visa mig den som orkar stå emot något sådant.

Gråtande mammor vinkade farväl åt sina barn som med tåg eller båt för iväg mot okända öden. Av själva resan minns i dag långt ifrån alla något.

— De som inte förträngt resan kommer ihåg den som jobbig. Men väldigt många har sparat namnlapparna de hade om halsen.

De som reste med sina syskon tog ett stadigt tag om varandras händer och släppte dem inte. Mammors förmaningar om att hålla ihop struntade man inte i.

Men vid ankomsten till Sverige väntade nästa chock. Barnen samlades ihop i uppsam-

lingsläger och delades ut till fosterfamiljer i närmast slumpmässig ordning. En del syskon hade tur och kom till samma familj, andra skildes åt med tvång. Det hände att syskon kom till olika familjer i samma by men inte fick träffas och tala finska med varandra.

Många barn hade, i sista stund, fått nystickade sockor eller vantar av mamma som ett minne hemifrån. De brändes, tillsammans med älsklingsnallen, i en nit av avlusning.

Stumma i tre månader

39 av de 65 barn som Lillemor Lagnebro har intervjuat minns i dag ingenting av de första månaderna i Sverige. De har helt enkelt förträngt upplevelser de inte vill minnas, bland annat på grund av språkproblemen.

— De flesta var tysta i tre månader. Sedan kunde de så småningom både förstå och göra sig förstådda.

Väldigt många av barnen kom till familjer där de älskades för det de var. Andra hade otur och landade hos familjer som behövde arbetskraft och betraktade dem som pigor och drängar.

Men det var ytterlighetsfall. — Svenskarna kände så kolossalt för Finland och ville göra något för dem som drabbades

hårdast. För 50 år sedan trodde man att barn inte behövde så mycket mer än kläder än mat. Man gjorde helt enkelt det man trodde var bäst, säger Lagnebro.

Hon har räknat ut att Sverige år 1939 skickade flygplan, lastbilar, specialbilar, radiostationer, stridsvagnsminor, sjunkbomber, övrig krigsmateriel och kontanter för sammanlagt 490 miljoner svenska kronor. Den finländska budgeten uppgick samma år till 448 miljoner kronor. Sverige ville väl.

— Felet var att de familjer som tog emot barn inte kontrollerades bättre. Många tyckte att det skulle vara roligt med ett barn i några månader. Man tänkte inte på att barnen det handlade om var rädda, skrikiga, sjuka och tysta barn. De var absolut inga änglar.

Upprott och återkomst

Familjer och myndigheter i Sverige och Finland förenades i tron att krigsbarnens svenska period skulle bli kort, på sin höjd några månader. Man förutsåg inte att den skulle bli längre än så och man tänkte framförallt inte på att många barn kom att tvingas pendla fram och tillbaka eftersom lägesrapporterna var så oklara.

— Jag har träffat barn som vartannat år gick i skola i Sverige, vartannat i Finland och jag har träffat barn som har pendlat

fram och tillbaka tio gånger, berättar Lagnebro.

De barn som tvingades till ständiga upprott och återkomster slets i en lojalitetskonflikt mellan modern i Finland och fostermodern i Sverige. Varje gång de åkte iväg stod någondera mamman kvar och grät. Följderna i vuxen ålder är separationsångest och anpassningssvårigheter.

— Innanför fasaden råder kaos. Man står med ett ben i vardera landet och vet inte var man hör hemma. Och det språkliga handikappet bär många med sig för livet — de säger att de kan två språk väl men inget av dem är ett modersmål.

Mödrarna å sin sida blev rivaler och kom inte alltid överens.

15 000 barn blev adopterade

15 000 finländska krigsbarn adopterades av sina fosterfamiljer och stannade i Sverige för gott, 49 av dem ingår i Lagnebro's undersökning.

Barnen adopterades för att de själva och fosterfamiljen ville det och för att mammorna i Finland vågade ta också det svåra beslutet. De mammor, som hade möjligheten, kom ofta till Sverige och hälsade på sina barn.

— Barnen som adopterades blev älskade för sin egen skull.

De fick det bra men precis som alla andra säger de att detta inte får hända igen.

De finländska krigsbarnens relation till de egna barnen är överbeskyddande.

— De har svårt för att släppa barnen ifrån sig och utöver nästan onormalt mycket kontroll över sina liv. Och så är de som sagt splittrade.

Innan Lagnebro avslutade sin avhandling träffade hon de barn hon intervjuat för att informera dem om sina slutsatser och resultat.

Det blev ett heldagsmöte och för många krigsbarn den första träffen med någon som hade liknande erfarenheter i barndomen.

Tack vare detta bildades år 1991 Riksförbundet för finska krigsbarn i Sverige som i dag har åtta lokalavdelningar och 900 engagerade krigsbarn. En lokalförening planeras nu i Helsingfors.

I Esbo hade Unga teatern på tisdagen premiär på pjäsen Kainos sång som bygger på krigsbarnet Kainos historia. Hon kom till Sverige med två småbröder i vardera handen och med mammans uppmaning att hålla samman familjen, vilket visade sig vara en övermäktig uppgift.

— Nu får man prata om hur det var. Det är legitimt att ventilerar känslorna, konstaterar Lillemor Lagnebro.

Annika Hällsten